

Stumme fetisjer

Antonin Artaud og Stanislaw Ignacy Witkacy kjente ikke hverandre. De virket i samme periode, men helt atskilt, i forskjellige land og miljø. Men begge fornemmet nesten fysisk symptomene til vår sivilisasjons åndelige sykdom som munnet ut i beddelens tid. Latterliggjorte og aldri anerkjente, ble deres liv og virksomhet en daglig kamp mot omgivelsen, et ukuelig forsøk på å bevare sin idéverden, sine verdier og sin individualitet. Alt dette gjennom teatret. Det sluttet med selvmord. I dag er begge oppdaget på nytt. Artaud inspirerer noen av de mest bevisste teaterfolk — en innflytelse som vårt neste nummer vil behandle. Witkacy er et sterkt tilstedeværende ferment i polsk teaterliv: han gir muligheter til regissørene, til skuespillernes og til scenografenes skaperfantasi og hans spor er tydelige i nyere polsk dramatisk litteratur som er blitt alminnelig repertoar på alle vesteuropeiske teatre.

I dette dobbelt-nummer presenteres noen av deres teoretiske tekster. Disse har et suggestivt språk som vil få mange av våre positivistiske og rasjonalistiske fordommer til å blusse opp. Å komme med utførlige kommentarer, angrepsstater eller panegyriske forklaringer ville være å trivialisere Artauds og Witkacys visjoner: deres brennende, horisontløse syn ville bli forstenet i en labyrint av intellektuelle forklaringer og personlige rasjonaliseringer. Uansett i hvilken grad vi slutter oss til deres syn, så må vi oppriktig innrømme at de rammer oss, de berører en følelsesmessig kjerne som for mange intet avløp finner i vår rasjonalistiske tid. Deres verdi ligger nettopp i den konflikten de får til å oppstå inn i oss. På den ene siden reagerer vi spontant og positivt på deres syn på et teater som ikke er en teatralisering av livet og heller ikke en mekanisk kopi av livet, men en håndgripelig, høyt personlig realitet for enhver, en mulig vei til vårt jeg's dype røtter, en felbar konkretisering av det åndelige fedreland som kjennetegner et fellesskap. På den andre siden forteller vår fornuft oss at denne romantiske reaksjon, dette protest-skrick mot et samfunn som forarmes mer og mer i en åndelig anonymitet, bare er et forgjeves, anakronistisk forsøk på å finne igjen en tilstand som det europeiske mennesket synes å ha fortrengt i løpet av sin historiske utvikling: i vår tid er troen bare en rekke betydningsløse ytringer og seremonier, metafysikken et kapittel i filosofi-bøkene og de store lidenskaper forekommer oss sjenerende og latterlige. Under tvilens tegn prøver vi å gå videre. Men vår tvil begrenser seg ikke til en systematisk intellektuell kvestonering av fenomenene rundt oss, tvilen uttrykker seg ofte som forkastelse, som et nei-utbrudd overfor den situasjonen vi er blitt tvunget inn i, overfor selve tradisjonen som synes å ha ført til denne tilstand. Ekstreme visjoner bør forkynne ikke bare et nytt teater, men tilintetgjørelsen av teatret slik vi kjenner det i vårt samfunn. Artaud og Witkacy stilte seg opposisjonelt ikke bare overfor teatret, men overfor hele vår kultur. Artaud gjorde opprør mot de kunstige lag som sivilisasjonen har pålagt mennesket og som hemmer dets mest vitale krefter: følelsene. For Witkacy var kulturen i den nåværende fase et tydelig tegn på følelsenes degradering hos individet som ikke lenger eksisterer med en selvstendig integritet, men allerede er i ferd med å bli en anonym del i «maturuens sivilisasjon». Denne ekstremisme skremmer oss mindre i dag hvor vi holder på å revidere hele den arv av verdier, tanker og forestillinger som vi mekanisk har anvendt siden positivismens og naturalismens tid. De to visjonærenes instinktive reaksjon forekommer oss i dag riktige fordi den rammer selve kjernen i det vesentligste spørsmål om vår tids teater: dets funksjon.

Det er denne problematikken Artaud og Witkacy stiller oss overfor. Vi kan si nei til deres løsninger; problematikken vedblir og vi må gi et svar hvis vi vil at teatret fremdeles skal kunne kommunisere i vår tid utover en underholdende og overflattisk didaktisk ramme. Hvordan skal teatret møte og tilfredstille de åndelige behov som vår tids menneske har? Svaret finnes ikke i boken, det må vi skape alene.

De døde tilhører de levende, de er helt i vår makt, som likene man etterlater på fjellene i Tibet for at gribbene skal spise dem. Her har vi Artaud og Witkacy overlatt til å bli ribbet nådeløst, profanert og vanæret av oss slik de ville teatret skulle være, slik deres liv var. La oss ikke balsamere dem og gjøre dem til våre stumme fetisjer: de talte og handlet for seg, ensomme i sin forkastelse av kompromissene, med et moralsk mot som ikke vek foran de ytterste konsekvenser. Det er kanskje den viktigste ting de kan lære oss.

Eugenio Barba

Innhold

Eugenio Barba: Stumme fetisjer	s. 2
Antonin Artaud: Teatern och pesten	s. 4
- - - Teatern och grymheten	s. 10
- - - Grymhetens teater (I manifest)	s. 15
Konstanty Puzyna: Witkacy	s. 18
S.I. Witkacy: Ur inledning til teori om den rena formen på teatern	s. 31
- - - Om en ny typ av teaterkonst	s. 32
- - - Några ord om skådespele- rens roll i den rena formens teater	s. 35
Andrzej Falkiewicz: Härmade fåglarna ..	s. 36

Artauds tekster er hentet fra *Le Théâtre et son Double* bind IV av *Oeuvres complètes*, utgitt av Gallimard, Paris 1964.

Witkacys tekster er hentet fra *Nowa Formy W Malarstwie*, PIW, Warszawa 1959.

Konstanty Puzyna, polsk teaterkritiker. Hans tekst er fra forordet til den første utgave av Witkacys samlede stykker, PIW, Warszawa 1962.

Andrzej Falkiewicz, polsk teaterkritiker, knyttet til tidsskriftet *Dialog*.

TEATRETS TEORI OG TEKNIKK

Nordisk teatertidsskrift nr. 3/4-1966

Redaktør: Eugenio Barba

Utgiver: Forlaget BONYTT A/S, Oslo
i samarbeid med ODIN TEATRET,
Holstebro, Danmark.

Teatrets Teori og Teknikk utkommer
med 4 numre pr. år.

Lesesalg, enkeltnummer: n. og d. kr. 4,—
av. kr. 3,—. Dobbelnummer: n. og d. kr. 8,—
av. kr. 6,—.

Arsabonnement: n. og d. kr. 16,— av. kr. 12,—.
Statteabonnement: n. og d. kr. 100,—
av. kr. 75.

Bladet kan bestilles gjennom bokhandlerne og
direkta fra Forlaget BONYTT A/S,
Bygdøy allé 9, Oslo 2. Tlf. 55 00 88.
Bankgiro nr. D 149 668 B/179.
Postgiro nr. 9585.

1896
Marseilles, 14. september. Antoine-Marie-Joseph — kalt Antonin Artaud — blir født.

1910
Stifter et litterært økoletidskrift der han trykker sine første dikt.

1914
Første nervøse forstyrrelse: adlegger alle sine skrifter, blir innestengt for en tid på asyl.

1916
Er noen få måneder i militærtjeneste i Digne, sendes hjem på grunn av sviktende helse.

1920
Bor i Villejuif, passes av doktor Toulouse som hjelper ham med å redigere tidskriftet DEMAIN. Reiser til Paris og bestemmer seg til å vie seg til teatret.

1921—1922
Blir engasjert av Lugné-Poe — Théâtre de l'Œuvre — i Les scrupules de Scagnarelle av Henry de Regnier. Spiller i dette teatret (og tegner ofte kostymene) i følgende stykker: Las olivas av Lope de Rueda, Morlane et Galvan av A. Arnoux, Le Divorce av Regnard, L'hôtelier av Francisco de Castro. La vida es un sueño av Calderon de la Barca, L'œuvre av Molière, La mort de souper av Nicole de la Chesnaye, Il piacere dell'onesta av Pirandello, Antigone av Sofokles-Cocteau, Monsieur de Pygmalion av J. Girau, Huon de Bordeaux av A. Arnoux. Hans første film: Mater Dolorosa av Abel Gance.

1923
Blir engasjert av Comédie des Champs-Élysées. Med Georges Pitoëff som regissør spi-

ler han i Ørefikene av L. Andrejev, Sel, personaggi in cerca d'autore av Pirandello, R.U.R. av Capek. Utgir sin første diktsamling: Trio-Trac du Ciel. Film: Fall-Divers av G. Autant-Lara.

1924
Blir medlem av den surrealistiske gruppen med Breton, Aragon og Vitrac. Trykker i Comédie sine ideer om teatret. Spiller i Melhusalem, regi Ivan Goll på Théâtre Michel. Filmer: Entr'act av R. Clair, Surcouf av L. Morat.

1925
Utgir L'ombilic des Limbes (N.R.F.), en diktsamling som også inneholder et kort teaterstykket Le jet de sang. Utgir Le Pèse-Nerfs.

1926
Filmen: Napoléon av A. Gance (i rollen som Marat), Le juif errant av L. Morat og Graziella av Vandal.

1927 — 1928 — 1929
Bryter med Surrealistene og angriper dem med et voldsomt manifest: A la grande nuit ou le bluff surréaliste. Trykker i N.R.F. scenario til en film La coquille et le clergymen, realisert i 1929 av Germaine Dulac mot Artauds vilje. Sammen med R. Vitrac stifter han Théâtre Alfred Jarry som åpner sine dører den første juni i Théâtre de Gracaille med Artauds stykke, Ventre brûlé ou la Mère folle. På repertoaret er: Les mystères de l'Amour av R. Vitrac, Gigogne av R. Aron, en akt fra Claudels Partage de Midi (spilt mot forfatterens vilje). Så følger en filmforestilling Moren av Pudovkin, Et Drømspel av Strindberg og i 1929 Victor ou les enfants au pouvoir av R. Vitrac.

I. Antonin Artaud: SELVPORTRETT.

Teatret må stenge på grunn av økonomiske vanskeligheter og angrep fra pressen. Filmer: La Passion de Jeanne d'Arc av Dreyer og L'argent av L. Herbiel. Utgir L'art et la mort.

1930
Filmer: Tarakanova av R. Bernard. L'Opera à quatre sous av Pabst, Verdun, vision d'histoire av Léon Poirier.

1931
Benytter regelmessig narkotika for å bekjempe sin økende nervøse forstyrrelse. Opplever som en åpenbaring den Balinesiske Ballett. N.R.F. trykker: Le théâtre et la peste, La mise-en-scène et la métaphysique, Le Théâtre alchimique, Sur le Théâtre balinais, artikler som utgjør kjernen til Le Théâtre et son double. Filmer: La femme d'une nuit av M. L'Herbiel, Faubourg Montmartre, og Les croix de bois av R. Bernard.

1932
N.R.F. trykker Premier Manifeste du Théâtre de la Crusauté. Film: Coup de feu à l'aube av Serge Poligny.

1933
Utgir Le second Manifeste du Théâtre de la Crusauté. Stifter La Société anonyme du Théâtre de la Crusauté sammen med Robert Denoël og Bernhard Stæle. Film: Mater Dolorosa av A. Gance (nyinnspilling).

1934
Utgir Héliogabale ou l'Anarchiste couronné. Filmer: Sidonie Panache og L'enfant de ma sœur av Bach, Lilom av Fritz Lang.

1935
Den åttete mai presenteres på Théâtre des Folies-Wagram den første og eneste forestilling av Théâtre de la Crusauté: Les Cenci ifølge Shelley og Stendhal, adaptert og spilt av Artaud. Forestillingen spilles i femten dager. Siste film: Lucrece Borgia av A. Gance.

1936
Erklærer at La conquête du Mexique blir den neste forestillingen til Théâtre de la Crusauté. Reiser til Mexico hvor han holder en serie foredrag. Slår seg ned blant Tarahumara indianere for lære «å kjenne mennesket av ren nose». Er tilbake i Frankrike igjen etter elleve måneder.

1937
Utgir Les nouvelles Révélationes de l'Être (Denoël) under signaturen «Le Révéle». Kommer i besittelse av en stokk som han tror er St. Patriks, Irlands helgen, og tror den eier magisk makt. Skifter seg aldri fra stokken og reiser med den til Irland for å søke etter den druidiske filosofi. Blir arrestert i Dublin og sendt tilbake til Frankrike, på båten må han legges i tvangstrøye.

1937—46
Opphold på sinnssykehus: La Havre, Sottaville-lès-Rouen, Sainte-Anne, Ville Evrard, Rodez.

1938
Utgir Le Théâtre et son double.

1945
Utgir Au Pays des Tarahumaras.

1946
Utgir Lettres de Rodez adressert til Henri Parisot. Manifestasjoner organiseres av vennene for å skaffe penger til hans losjeltale.

1947
Bor i St. Ivry. Utgir Van Gogh, le suicidé de la société, Ciglit og Culture indienne. Holder 13. januar et foredrag i Vieux Colombier: Tête-à-Tête, par Antonin Artaud. Utstiller i juli sine tegninger i Galerie Pierre i Paris.

1948
Forbereder radioprogrammet Pour en finir avec le jugement de Dieu, som blir utsatt på grunn av sensuren. Blir funnet død den 14. mars, sittende på en stol med en sko i hånden.